

Müller Rolf

Az operatív technikai osztály, 1956–1962

Írásomban az 1956-os forradalom és szabadságharcot követően újjáalakított és a III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség létrehozásáig működő politikai rendőrség operatív technikai osztályával foglalkozom. Előljáróban fontos rögzíteni, hogy csak az osztállyal és nem magával az operatív technikai területtel. Hiszen úgy az adott időszakban, mint korábban, az ilyen jelzővel ellátott szervezeteken kívül is léteztek titkos technikák, módszerek alkalmazásával megbízott részlegek. Ezek együttes bemutatása pedig egy másik tanulmány feladata.

Előzmények, 1945–1956

A második világháborút követő első két évben a Magyar Államrendőrség keretében működő politikai rendőrség titkos nyomozásainak technikai vonatkozásairól csak kevés információval rendelkezünk. Az ismert korabeli források alapján sem a Péter Gábor vezette Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályán, sem pedig a Tömpe András irányította Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályán nem volt külön az operatív eszközökért és módszerekért felelős szervezeti egység, igaz, egy 1981-ben készült belügyi tanulmány szerint, bizonyos technikákat szinte kezdetektől fogva alkalmaztak. 1945 februárjában a fővárosi politikai rendőrségen megszervezték egy 8–10 fős figyelő csoportot, amely kizárólag Péter rendelkezésére állt, valamint titkos állományba vették a 62-es és 72-es számú Postahivatal Cenzúra Osztályán dolgozó kommunista delegáltakat. Kapcsolatban álltak a 4-es Postán dolgozó, nyelvtudással rendelkező MKP-tagokkal és az év során megkezdték a távbeszélőkön folyó beszélgetések figyelését. Meg kell jegyeznünk, hogy e területeken a politikai rendőrség mellett, sőt néha azt megelőzve, a katonai elhárítás is megszervezte a saját „kapcsolatait”, apparátusát.¹ Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül a háború utáni általános eszközhiány (gyakran íróeszköz és papír sem állt rendelkezésre), amely a rendészeti szervek működését nagyban hátráltatta, és még fokozottabban éreztette hatását a titkos technikák üzemeltetésekor.

1946 októberében a politikai rendészeti osztályok egybeolvasztásával létrejött a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO), ahol már szervezetileg is összefogták az operatív technika részterületeit. A titkos eszközökért felelős IX. alosztályt Száberszki József irányította, helyettese Kajli József volt. Mindketten 1945-ben csatlakoztak a politikai rendőrséghez,² utóbbit – 1956-ban tett vallomása alapján – még Fehér Lajos bízta meg a levélcenzúra, majd a telefonlehallgatás megszervezésével.³ A szervezet létszáma 1948 közepére 181 fő volt, ezzel az ÁVO egyik legnagyobb alosztályának számított.⁴ A levélforgalom ellenőrzését továbbra is a fenti két postahivatalban végezték, az alosztályra 1947 februárjában kinevezett Farkas Vladimír⁵ visszaemlékezése szerint nagyjából 30-an.⁶

A IX. alosztály feladata az előbb említettekén túl a rádiófelderítés és -elhárítás, valamint a rejtjelezés volt. A források eléggé ellentmondásosak abban a tekintetben, hogy mikortól is datálhatjuk ezen operatív technikáknak az alkalmazását. Az 1981-es állambiztonsági tanulmány a nyugati követségi rádióadások lehallgatásának és dekódolásának megkezdését – a táviratok és telexek ellenőrzésével párhuzamosan – az 1945-ös évhez köti, és megállapítja, hogy a szakembergárdát az egykori 2. Vkf. Osztály rejtjelfejtőiből toborozták. A részleg vezetését az ÁVO-n is egy volt katonai hírszerzőre bízták, de helyettesként beállították mellé egy megbízható kommunistát, azzal a paranccsal, hogy minél hamarabb igyekezzen eltanulni a szakma fortélyait.⁷ Farkas Vladimír 1946 végére teszi, amikor szembesült azzal, hogy a HM Katonapolitikai Osztály (Katpol) már sikeres diplomáciai rejtjelfejtő részleget üzemeltet volt vkf-es tisztek alkalmazásával, s csak ezt követően kezdte meg a még nem kompromittálódott egykori

katonai hírszerzők felkutatását. Így kerültek az ÁVO-hoz azok a diplomáciai rejtjelfejtők, akikre a Katpol nem tartott igényt. Őket Kunos László vezetésével a Csengery utcai épületben helyezték el, majd a csapat később több, idegen nyelveket beszélő munkatárssal bővült.⁸

A nyomozati munkához szükséges fedőokmányokat ugyancsak az operatív technikai alosztályon készítették, mindezt úgy, hogy a különböző állami hivataloktól, vállalatoktól üres munkahelyi igazolványokat szereztek be, amelyekbe aztán a szükséges fényképeket és aláírásokat helyezték el. Ehhez a csoporthoz egy fotólaboratórium is tartozott,⁹ amely az okiratkészítésen kívül a terhelő dokumentumok fényképezését is elvégezte. A vidéki államvédelmi nyomozóknak, amennyiben nem tudták helyben megoldani a terhelő iratok, levelek fényképezését, a központba kellett megküldeni a bizonyítékokat.¹⁰

1947-ben az alosztályon felállították a helyszínelő részleget. A nyomozások eredményességét nagyban befolyásolta ugyanis, hogy a legtöbb esetben azok csak a gyanúsítottak és a tanúk kihallgatásaira voltak felépítve. A vallomások visszavonása, megmásítása pedig hátráltatta az ügy vizsgálatát.¹¹ Ugyanebben az évben megalakították 31 fővel az ÁVO figyelő csoportját, bár még jó ideig a nyomozóapparátus tagjai végezték a nagyobb ügyek célszemélyeinek titkos követését („aki ráért, ment figyelni” alapon), illetőleg e tevékenységhez kapcsolódóan a személyes adatokra, a családi, munkahelyi körülményekre, politikai beállítottságra vonatkozó adatgyűjtést, azaz a környezettanulmányozást.¹²

Az általános eszközhiány, valamint a szobahallgatások technikai feltételeinek sürgető megteremtése vezérelte Farkast 1947 végén Csehszlovákiába. Mivel a szomszédos országban jól működő külföldi hálózatot üzemeltettek a nyugati technikák beszerzésére, a magyar államvédelem képviselője egy kívánságlistát adott át, amelyen többek között az Egyesült Államok titkos hadifejlesztései közé tartozó infravörös berendezések, valamint miniatűr mikrofonok, rádióalkatrészek, modern fotófelszerelések szerepeltek. A számlát a magyar fél utólag svájci frankban rendezte volna.¹³

1948 augusztusában Kajli Józsefet a rendőrséghez vezényelték át (majd decembertől a belső karhatalom megszervezésével bízták meg), utódja az alosztályvezető-helyettesi székben Farkas Vladimír lett.¹⁴ Egy hónap sem telt bele, és az államvédelmet kiemelték a rendőrség szervezetéből, és a belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt folytatta tevékenységét. 1948. szeptember 10. után a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságán (BM ÁVH) kezdetben Szaberszki József vitte az operatív technikai ügyeket, még pedig úgy, hogy egyszerre látta el az újonnan felállított D-ügyształy vezetését, illetve azon belül a XIV. (technikai) alosztály irányítását is (az ügyształyhoz sorolták még a XII., üzemi, a XIII., tömeghálózati, a XV., információs és a XVI., vidéki alosztályokat). Az alosztályvezető-helyettes Farkas Vladimír maradt, majd amikor év végén Szaberszki távozott a testülettől (a Pénzügyminisztérium Nemzetközi Főosztályának lett a vezetője), Péter Gábor őt állította az operatív technikai alosztály élére. Az új vezető visszaemlékezésében rögzíti, hogy a parancsnoksága alatt lévő szervezet „tisztá profilú” lett, kizárólag a technikai szolgáltató feladatok maradtak itt.¹⁵ A személykövetésekkel járó feladatokat valóban kiszervezték, azok a Szűcs Ernő irányította B-ügyształy VI. (lefigyelő, akció) alosztályához kerültek, amelynek vezetésével Réh Alajost bízták meg.¹⁶

Farkasnál olvashatjuk, hogy 1948 végén a Gellért-hegyen egy rádiós iskolát, a Vörös Hadsereg úti objektumban pedig egy nyomdatechnikai bázist hoztak létre, utóbbit Imre Mátyás vezetésével.¹⁷ A fotótechnika felértékelődését jelezte, hogy 1949-ben az Andrassy út 60. közelében, az Izabella utca 66.-ban lévő 16 mm-es keskenyfilm-laboratóriumot kb. 10 millió forintos költséggel külföldről behozott gépekkel rendezték be,¹⁸ és ugyanebben az évben megkezdődött a szakirányú képzés, amelynek keretében 23 fő vett részt fényképész-tanfolyamon.¹⁹ Az alosztályvezető 1990-ben úgy emlékezett, hogy 1949. május közepén már gond nélkül poloskálták be azt az Eötvös utcai titkos államvédelmi villaépületet, amelyben Noel Field, majd pedig Rajk László kihallgatása folyt. De viaszlemezre rögzítették Szőnyi Tibor vallomását éppúgy, mint más letartóztatottak faggatását, és a felvett hanganyagok legépelt változatban másnap reggel Rákosi Mátyás, Farkas Mihály vagy Gerő Ernő asztalán landoltak.²⁰ Farkas Vladimírnek

idővel csak a Rajk-ügyre kellett koncentrálnia (a tényleges vizsgálati munkába is bekapcsolódott, részt vett Justus Pál kihallgatásán), az alosztály minden más teendőjéért Tárnoki János felelt.²¹

1950 januárjától a politikai rendőrség önálló főhatóságként, a Belügyminisztériumtól függetlenül tevékenykedett. A titkos technikákkal kapcsolatos teendők az ÁVH III. Főosztályához kerültek, vezetője Farkas Vladimír lett. A főosztály három osztályra tagolódott: a Réh Alajos egységéből szervezett III/1. Osztály külső figyeléseket, környezettanulmányozásokat, házkutatásokat hajtott végre, s rendkívüli esetben elsőfokú nyomozást is végzett. Parancsnoka Jávorn Miklós, majd 1950. november 1-jétől Köteles Henrik volt. A III/2. Osztályon Tárnoki János felügyelete alá helyezték a postai küldemények ellenőrzését, a telefon- és a rádiólehallgatást, a rádióbemérést, a rejtjelezést és az okmánykészítést, valamint idetartoztak a fényképezési és a különböző kémiai labormunkák is. A főosztály harmadik – az előzőktől idegen – munkaterülete az operatív nyilvántartás lett. A kartotékokért felelős III/3. Osztály első megbízott vezetője Hermann Lajos volt, akit Bauer Miklós váltott, azonban őt 1950 márciusában más területre helyezték, így újra Hermann került vissza az osztály élére.²² A megyei államvédelmi szerveknél a 4-es alosztályok látták el a titkos technikákkal kapcsolatos teendőket. A hatóságba beolvasztották a HM Katonapolitikai Osztályát is, amely magával hozta technikai személyzetét (vagy legalábbis annak egy részét). Minden bizonnyal ők adták az újonnan létrehozott II. (Katonai Elhárító) Főosztály 3. Osztályának figyelő és környezettanulmányozó apparátusát.

Farkas Vladimír az átalakítás időszakáról jegyzi meg, hogy innentől az államvédelem irányításában meghatározó szerepet töltöttek be a szovjet tanácsadók, a kezdeményezéseikre elrendelt levél- és telefon-ellenőrzésekből pedig egyértelművé vált a kémgyanús személyek új csoportja: a nyugati követségeket, kulturális intézményeket rendszeresen látogatók, a nyugati országokba és Jugoszláviába levelezők, illetve ott rokonokkal rendelkezők.²³ A szovjetek segítő keze ellenére az ÁVH komoly problémákkal küzdött. 1951 májusában Péter Gábornak részletesen szabályoznia kellett a levélellenőrzés munkafolyamatát, a nyomozó, valamint a szolgáltató szervek közötti nem megfelelő kapcsolattartás miatt ugyanis sorozatos konspirációs szabálysértések történtek.²⁴ Az országban üzemeltetett titkos rádióállomások leleplezése is sok kívánnivalót hagyott maga után. Péter ezért ugyancsak az egyes osztályok közötti együtt nem működést okolta. Hogy a nyomozók vagy nem vették igénybe a III/2-esek munkáját, vagy egyenesen nem is tudtak ilyen rádióelhárító részleg létezéséről, ezt a lehetetlen helyzetet augusztusban egy újabb paranccsal próbálta orvosolni.²⁵

1951. szeptember 28-án az ÁVH-n átalakítás történt, s ez megváltoztatta az operatív technika szervezeti kereteit. A III. Főosztály éléről távozott Farkas Vladimír, és az X/3. (Hírszerző) Osztályból létrehozott VIII. (Hírszerző) Főosztály vezetője lett, a III. Főosztály irányítását Zsidi Gyulának adta át. A technikai feladatok zömét ekkor kiszervezték, ugyanis a III/2. Osztály törzse, b, c és d alosztályai – a hírszerzés korábbi számozását megörökölve – X/3. (Operatív Technikai) Osztályként folytatták tevékenységüket. A továbbra is Farkas Vladimírnek alárendelt szerv élén Tárnoki János állt, viszont csak egy hónapig; felmentése után, október 27-től Béres Pál lett az osztályvezető. A levélellenőrzéséért felelős III/2-a alosztályt magasabb szintre emelték, ez lett a III/2. Osztály, irányítója 1953 januárjáig Turcsányi Jánosné, majd azt követően Hidegkuti Károly volt. A rádióelhárító III/2-e alosztályt hasonló módon osztályként szervezték újjá, a III/4. számozást kapta, vezetője Szepesi Imre lett. A III/2-f alosztály már február óta az ÁVH Titkárságához tartozó Hírközpont néven végezte információs feladatait, októbertől pedig a labormunkákat ellátó „operatív fényképezés” is a Titkárságon, annak F-csoportjaként működött.²⁶

Az ÁVH létszáma a szervezeti változások idején 8019 fő volt (a 600 polgári és szerződéses alkalmazott nélkül), ebből operatív technikai besorolásban 442-en dolgoztak, közülük 359 személy a központi szerveknél volt elhelyezve, valamint a központi cenzúraszolgálatban 152 fő vett részt.²⁷ Természetesen a területen foglalkoztatottak számát növelték az adminisztrátorok és a segédszolgálatosok, így a figyellel és nyilvántartással megbízott III. Főosztályhoz 636, a X/3. Osztályhoz 212 személy tartozott. Az állomány létszáma mindkét szervnél 1953 közepére valamelyest csökkent,

az előbbinél – amelyet március 4-től Jamrich József vezetett – 597, az utóbbinál 181 fő volt, a hatóságon ekkor 7620 hivatásos teljesített szolgálatot.²⁸

Péter minden igyekezete ellenére Rákosi nem volt megelégedve az ÁVH működésével, amit egy 1952. május végi személyes látogatásán nem is rejtett véka alá. Az ekkor felsorolt hibalistából az operatív technika sem maradt ki,²⁹ ám korholó szavainak hatása csak majd egy év múlva érhető tetten. Ugyanis Piros László – az év elején letartóztatott Péter Gábor utódja – 1953. március 24-én megparancsolta a figyelések tervszerű végrehajtását és a környezettanulmányozás információs-ügynöki bázisának kiépítését. A gyakori lebukások indokolták továbbá a megyei 4-es alosztályok beosztottainak titkos állományba helyezését.³⁰ A hatóság új parancsnoka rendelkezett arról is, hogy június közepétől a katonai elhárítás önállóan végezhetette a munkájához szükséges figyeléseket és környezettanulmányozást az ország egész területén.³¹

A Belügyminisztérium és az Államvédelmi Hatóság 1953. júliusi egyesülése után az operatív technika addigi gyűjtőkörébe tartozó feladatokat több szervezeti egység között osztották meg. A minisztériumban Tárnoki János IX. Osztálya vitte a technikai ügyek nagy részét. Az 1954. októberi állapot szerint a vezető köré egy osztálytörzs szerveződött, a gazdasági feladatokat pedig (IX/1. és IX/2. számozású részleg nem lévén) a IX/3. csoport látta el. Az operatív technikai munkákat az alosztályok végezték, vagyis a IX/4. a diplomáciai rejtjelfejtésért, a IX/5. a rádió- és telefonkutató laboratóriumért, a IX/6. az ellenséges ügynöki rádióelhárításért, a IX/7. a diplomáciai rádiófigyelésért, a IX/8. a szobalehallgatásért, a IX/9. a telefonellenőrzésért, végül a IX/10. az irat-, fotó- és vegyészeti munkákért felelt. Az osztályon ekkor 406 hivatásos dolgozott.³² 1955 közepén a változatlan létszámú szervezet alosztályai már IX/1-től IX/7-ig sorszámozva szerepeltek.³³ Ekkor – az 1954 júniusában belügyminiszterré előlépett – Piros László egyik parancsában a helyiség- és telefonlehallgatást, azaz a IX/8. (vezeték nélküli, akkumulátoros berendezés esetében: IX/8. szikra) és a IX/9. rendszabályt az osztályharc „éles fegyvereként” aposztrofálta, amelynek telepítését kizárólag megbízható párt- és DISZ-tagok végezhették, ők a lebukások elkerülése végett egyenruhát nem hordhattak, egy részük pedig titkos, ún. T-állományba került. A szobalehallgatások műszaki feladatait és a telefonközpontokban a vonalakra való rákapcsolódást ügynökök végezték, akiket hazafias alapon szerveztek be.³⁴

1955. október 1-jével az osztályt főosztállyá alakították, ahol 1956 augusztusára már 467 hivatásos államvédelmis teljesített szolgálatot. A BM IX. Főosztály magában foglalta a törzset, a titkárságot, egy értékelő és tájékoztató, illetve egy írás- és okmányszakértő csoportot, a káderalosztályt, valamint a négy osztályt, amelyeken további alosztályok kaptak helyet.³⁵ A IX/1. (Technikai Figyelő és Elhárító) Osztály a fentebb említett IX/8. és IX/9. rendszabályokért felelt, kulcs- és zárkészítési feladatokat látott el, és konspiratív fotóakciókhoz készített és épített be készülékeket. A IX/2. (Rádióelhárító) Osztály az illegális adóállomások felderítése, a nyugati hírszerző szervezetek rádiós központjainak leleplezése érdekében élő kapcsolatot tartott fenn a szomszédos baráti elhárító szervekkel, a volt 2-Vkf rádiósok lebuktatására beszerezett személyeket alkalmazott, a rövidhullámú amatőrmozgalom ellenőrzésére technikai figyelőhálózatot épített ki. A IX/3. (Okmánytechnikai és Összeköttetési) Osztály hivatalos iratokat és az észrevétlen levéllenőrzésekhez különböző eszközöket készített, valamint kikísérletezte a titkos információk küldéséhez használatos mikropont-eljárást (postai küldeményeken elhelyezett, milliméter nagyságú negatívok). Ugyancsak műszaki fejlesztési feladatai voltak a IX/4. (Rádió- és Telefontechnikai) Osztálynak, ott az éter- és távbeszélővonalak lehallgatószerkezeteit gyártották.³⁶

A Szabad Európa Rádió, az Amerika Hangja és más „ellenséges propagandaadások” zavarását egy fedés alatt működő intézményben, a „118. postahivatalban” dolgozó műszaki apparátus végezte, amely kapcsolatban állt a Szovjetunió, Csehszlovákia és a Lengyel Népköztársaság hasonló szerveivel. Az együttműködés eredményeképpen 1956 közepén országos viszonylatban az adások hullámhosszának 60%-át tudták zavarni.³⁷

A környezettanulmányozást és a figyelést a BM VIII. Osztályának feladatává tették, irányítására kezdetben Dobróka János kapott megbízást, de novemberben Köteles Henrik lépett a helyére. Az osztályt 1956. október 3-ával főosztállyá szervezték, vezetője

újra Dobróka lett. Az operatív nyilvántartás 1953 júliusában levált a technikai szervezetről és a BM X. Osztályaként nyert besorolást, vezetője 1955. november 13-ig Horváth Árpád, majd Lőke Gyula volt. Külön részlegként működött tovább a postai küldemények átvizsgálásával foglalkozó állomány is, új beosztási helyük a BM XII. Osztály lett. Az ott folyó ún. K-ellenőrzéseket először Varga János, majd 1953. december 31. után Hidegkuti Károly irányította. A rejtjelezéssel és fejtéssel megbízott Hírközpontból, a IX/4. és IX/7. alosztályokból, valamint a BM Határőrség és Belső Karhatalom rejtjelező csoportjaiból 1955. november 15-én megalakították a BM XV. Osztályt, vagy más néven a Hírosztályt.³⁸

Az 1956-os forradalom és szabadságharc napjaiban a belügyi épületek, a postaközpontok megközelítése, mivel azok a forradalmárok első számú célpontjai között szerepeltek, nehézséget okozott. Az operatív technikai állomány más államvédelmisekhez hasonlóan vagy a lakásán maradt, ismerősöknél próbált megbújni, vagy a forradalmárok őrizetébe került. Azok, akik elfoglalták szolgálati helyüket, az objektumok védelmében vettek részt. Az októberi–novemberi napokban a fejlesztési és gyártási munkák is leálltak, ez alól kivételt csak a fedőokmányok készítése jelentett.³⁹ Ugyanakkor volt példa a forradalmárokkal való együttműködésre is. A Völgy utcában lévő objektum tisztikarából többen kapcsolatba léptek a műszaki egyetem forradalmi bizottságával, majd pedig igazolványokat és plakátokat nyomtattak számukra.⁴⁰

Az operatív technikai munka megszervezése a forradalom után

Az 1956 októberében felosztatott államvédelem újjászervezését a harcok elcsendesedése után azonnal megkezdték.⁴¹ A bizonytalan politikai helyzet közepette a politikai rendőri szerveket először az Országos Rendőr-főkapitányság keretében állították fel II. (Politikai Nyomozó) Főosztály elnevezéssel. A Mátyás László parancsnoksága alatt álló szervezetben az operatív technikai munka a 7. Osztály feladata lett, amelynek tevékenységi köre kibővült a korábban szervezetileg elkülönített K-ellenőrzéssel (a külső figyelés ugyanakkor továbbra is önállóan működött tovább – 5. Osztály).

Az operatív technikai osztály 387 fős létszámmal kezdte meg a munkát a Nádor utca 2–4. szám alatti bázisán, s a Vörös Hadsereg útján rendelkezett laboratóriumokkal. Elsődleges feladata a felszerelések számbavétele volt. A felméréskor megállapították, hogy a fővárosban komoly károsodások történtek, sok ingatlanban fény derült a beépített technikákra, de még így is az objektumok 30%-a működésképes maradt, és a követségi épületek lehallgatását is folytatni tudták. Új eszközök (rendszabályok) telepítésére 1957 elejéig nem volt lehetőség (éppen ezért a beépítő-kiemelő állomány többnyire direkt akciókban vett részt), de megkezdték a javítási munkálatokat, illetve az üzemképes régi rendszereknek köszönhetően november közepén már tudtak információkat szolgáltatni „az ellenforradalom elleni harchoz”. Az októberi–novemberi napokban több vidéki városban elfoglalták a belügyi épületeket, így Győrben és Miskolcon, ahol teljesen megsemmisültek a lehallgatóberendezések, máshol viszont érintetlenek maradtak vagy hamar visszakerültek a felszerelések. A megyei csoportok munkája 1956. december végén – 1957 elején kezdett beindulni. A levéllenőrző részleg beköltözött a Nádor utcai központba, mivel régi objektumát a forradalom alatt teljesen feldúlták, s a postán még jó pár hónapig nem konszolidálódott annyira helyzet, hogy beinduljon a cenzúraszolgálat. A rádióelhárítás budapesti iránymérő állomása ugyancsak romokban hevert, és a rádiófelderítő központ is használhatatlanná vált, helyreállításuk a társszervek, elsősorban a szovjetek segítségével valósult meg. December közepére az osztály országos szinten öt bemérő objektumról tudott számot adni. A nyomdatechnika és a vegyészet elsősorban a hírszerzés igényeinek kielégítését kezdte meg, ugyanakkor folytatta a hazai biztonsági okmányok, fedőigazolványok, bélyegzők előállítását, a K-ellenőrzéshez nélkülözhetetlen levélbontási, ragasztási, vegyi vizsgálati módszerek továbbfejlesztését.⁴²

A munka beindításának akadálya nemcsak anyagi, hanem személyi természetű is volt. 1957 elején a különleges feladatok végrehajtására már rendelkezésre állt a titkos állomány (a külső figyelésnél és a környezettanulmányozásnál is), de a kutatási terület komoly létszámhiánnyal küzdött. A mérnökök száma ugyanis – részben a disszidálások

következtében – jelentősen csökkent, és az új szakemberek toborozása hosszú időt vett igénybe. A forradalom előtti négy fejlesztőcsoportból 1957 júliusáig csak egyet tudtak teljesen feltölteni. A komolyabb szakértelmet igénylő új konstrukciók gyártása még váratott magára, a meglévő típusok előállításával kellett beérniük.⁴³

Az osztályt – 1956. november 20. környékétől – megbízott vezetőként Némethi Tibor irányította, aki 1948 óta dolgozott a politikai rendőrség különböző operatív technikai szerveinél. Államvédelmi pályáját műszerészként kezdte (1950-ben rádió-szakmérnöki oklevelet szerzett), majd a számlétron egyre feljebb haladva 1955-ben már a BM IX. Főosztály vezetőhelyettese volt. 1956. október 23. után a minisztérium József Attila utcai épületében maradt, ahonnan 31-én átment a Vörös Hadsereg út 118. szám alatti objektumba. A forradalmat követő újjászervezésen és a megyei szervekkel való kapcsolat kiépítésén fáradozó tisztet azonban 1957 februárjában fegyelmeivel leváltották, ezt követően több mint egy évig nem töltött be vezető funkciót, a technikai osztály vezérkara mellett szakmai tanácsadóként dolgozott.⁴⁴ Utódja, egy belügyminiszter-helyettesi parancssal kinevezve, március 5-én Novák Sándor lett, aki a főosztály Nyilvántartási alosztályának parancsnoki székéből érkezett.⁴⁵ A polgári foglalkozását tekintve nyomdai rotációs gépkezelő, majd a négy polgárit is elvégző Novák 1945-ben került a Politikai Rendészeti Osztályhoz. Eleinte kerületi szerveknél tevékenykedett, mint nyomozó, majd az ÁVH-központba került, ahol 1950-től az operatív nyilvántartónál dolgozott vezető beosztásokban. Némethihez hasonlóan a forradalom napjaiban a BM-központ védelmében vett részt, október 30. után pedig a szovjet csapatokkal elhagyta Budapestet. Budaörsről november 4-ét követően tért vissza a fővárosba, ott több karhatalmi akció részese volt. December 1-jén nevezték ki régi szakterületének, a fentebb említett nyilvántartásnak az élére, de két hónap után már az operatív technikánál találta magát.⁴⁶

Az operatív technikai osztály belső struktúrájáról az átmeneti időszakban keveset tudunk. Egy 1957. április 26-án kiadott parancs visszamenőlegesen január 1-jei hatállyal rendelete el a kinevezéseket, miközben a törzsállomány mellett az alábbi részlegeket említette:

Technikai elhárító alosztály
Okmánytechnikai alosztály
Rádió- és telefonlaboratórium alosztály
Terv és gazdasági alosztály
Rádióelhárító alosztály⁴⁷

Egy ugyancsak áprilisban keletkezett dokumentum az operatív technikánál az október 23-a előtti rendszeresített 662 fővel szemben 735 fős hivatásos létszámot javasolt. A 113 fős emelést a megnövekedett feladatokkal indokolta, így az igényelt státusok jelentős része, azaz 65 fő a forradalmi napok után ugrásszerűen emelkedő külföldi levél- és csomagforgalom ellenőrzését ellátó apparátust gyarapította volna, a technikai figyelők és elhárítók számát hét, a nyomda- és összeköttetés-technikával foglalkozókat 15, a rádió- és telefontechnikai beosztottakat 28 fővel akarta emelni.⁴⁸

Az operatív technikai osztály 1957 májusát követően

1957 áprilisában a belügyi szervezet megszilárdulásával egyidejűleg a politikai nyomozó szervek a minisztérium II. Főosztályaként nyertek besorolást. Mivel Mátyás Lászlóval nem volt megelégedve a pártvezetés, február 4-e óta már Horváth Gyula állt a szervezet élén. Ő egy év múlva azonban távozott a posztról, így 1958. január 15-ével a főosztályvezető-helyettes, Galambos József váltotta a vezetői székben. Galambos belügyminiszter-helyettesi kinevezése után, 1961. március 15-étől Némethi József vezénylete alatt működött a szervezet.

A május 3-án kiadott belügyminiszteri parancs szerint az operatív technikáért a X. Osztály volt a felelős, amelyből kiszervezték a K-ellenőrzést (XIII. Osztály), felállították az Országos Rejtjel Központot (XII. Osztály), és meghagyták a külső figyelés és

környezettanulmányozás önállóságát is (IX. Osztály).⁴⁹ A belügyi szabályzatban használt római számok helyett később az arab számos megjelölés vált gyakorlattá, így a főosztály operatív technikai osztálya a II/10. lett.

Az osztály 1957 augusztusában az alábbi struktúrában működött:

Osztálytörzs
Osztályvezető,
3 osztályvezető-helyettes
Titkárság
Írás és okmányszakértő csoport
II/10-a (Technikai figyelő, fordító) alosztály
II/10-b (Rádióelhárító) alosztály
II/10-c (Nyomda és összeköttetés technikai) alosztály
II/10-d (Rádió- és telefontechnikai) alosztály
II/10-e (Beépítő) alosztály
II/10-f (Üzemeltető és karbantartó) alosztály
II/10-g (Terv és gazdasági) alosztály
II/10-h (Kiemelő) csoport

Mindegyik alosztály élén egy vezető, valamint egy helyettes állt, kivéve a II/10-b alosztályt, mert ott az utóbbi pozícióból kettő volt, és a II/10-e-t, ahol nem rendszeresítettek helyettesi státust. Az alosztályokon belül csoportvezetők irányították az egyes részfeladatokat.⁵⁰

1957-ben felállították a Központi Fotólaboratóriumot, majd a következő év januárjában a II/10-j (Fotó) alosztályt. 1959 márciusában viszont a rádióelhárító b- alosztályt önálló, II/16. Osztályként kiszervezték,⁵¹ és egészen 1962-ig nem működött ilyen számozású részleg. 1962-ben a h-csoportot alosztállyá alakították, és felállítottak egy Ipari csoportot.⁵² Ugyanebben az évben jelentős változás történt az operatív technikai szervezetben. Március 28-án a belügyminiszter elrendelte a Hírosztály (BM XV. Osztály) és II/10. Osztály összevonását. Az átalakítást az év végéig kellett végrehajtani,⁵³ azonban az új kinevezések már április 15-ével megtörténtek (fél év múlva a megyei híradócsoportok és 10-es osztályok összevonásáról is döntöttek).⁵⁴ Mivel valójában a Hírosztály beolvasztásáról volt szó, a II/10. Osztályon így új alosztályokat hoztak létre, illetve egyes funkciókat más szervezeti egységek vittek tovább. A szervezet a következő felosztásban és feladatkörökkel működött (az egyes alosztályok profilja a rendelkezésre álló forrásokból nem azonosítható):

Osztályvezető
Osztályvezető-helyettesek
Osztálytitkárság
Igazolvány részleg
Írásszakértő csoport
Rejtjelező csoport
Koordinációs csoport
Alosztályok:

Alosztályok:	Feladat:
II/10-a alosztály	Technikai figyelés, fordítás
II/10-b alosztály	Technikai eszközök karbantartása
II/10-c alosztály	Technikai eszközök beépítése
II/10-d alosztály	Rádió- és telefontechnika
II/10-e alosztály	Nyomda-, okmány- és összeköttetés-technika
II/10-f alosztály	
II/10-g alosztály	
II/10-h alosztály	Fotótechnika
II/10-i alosztály	
II/10-j alosztály	
II/10-k alosztály	Távbeszélő és géptávíró szakterület
II/10-l alosztály	Szerviz

Terv-gazdasági alosztály⁵⁵

A II/10. Osztályon 1957 júniusában 451-en szolgáltak és az év végéig a fotólabor kilenc munkatársával gyarapodtak, ekkor a politikai rendőrségen összesen 4837 fő dolgozott. 1958-ban 460-ról 456-ra csökkent a létszám, de hat T-állományú státust rendszeresítettek a Postánál. A II/10-b alosztály 1959-es távozásáról nem áll rendelkezésre pontos létszámadat, ám mivel a legtöbb beosztottat foglalkoztató részegységről volt szó, komolyan érintette az osztály összlétszámát. Nagyarányú emelkedés 1962-ben történt, ekkor egyrészt 28 fő érkezett, zömmel a technikai figyelő részleghez, másrészt 130-an a Hírosztály beolvasztásával kerültek az operatív technika állományába.⁵⁶

Az operatív technikai osztály feladatkörei és vezetői⁵⁷

Az osztálytörzs

A tárgyalt korszakban az osztály első számú irányítója Markó Imre volt. A reálgimnáziumot végzett osztályvezető önéletrajza szerint 1940-es besorozásáig ácssegédként, majd árukihordóként dolgozott, 1942-ben a szovjet fronton fogságba esett, antifasiszta iskolában tanult és a kijevi partizániskolára került. Csatlakozott Uszta Gyula kárpátaljai partizánegységéhez, akikkel 1945. január első napjaiban Debrecenbe vonult. Ott egyike lett annak a 22 rendőrnek, akik elsőként tették le az esküt a politikai rendőrség megszervezésével megbízott kommunista Tömpe András előtt. Markó ezt követően – egy rövidebb kitérőtől eltekintve – végig az operatív technikai vonalon dolgozott. 1955-ben a BM IX. Főosztályát irányító Tárnoki János első operatív helyettese lett, ahonnan az év novemberének közepén a XV. Osztályként besorolt Hírosztály vezetői székébe került. Az 1956-os forradalom kitörésekor beosztottainak egy részével a Hámán Kató út 9. szám alatt lévő belügyi objektumban tartózkodott, október 30-án azt elhagyva lakásán és Farkasréten bujkált, november 10-én jelentkezett újra szolgálatra. 1957. február 1-jén újra a Hírosztály élére állították, ám csak három hónapig töltötte be e posztot, mert május 3-án a belügyminiszter kinevezte a II/10. Osztály parancsnokává. Egy 1960-ban készült minősítés Markót lelkiismeretes, elhivatott, ám a munkaszervezést tekintve igen komoly hiányosságokkal bíró vezetőnek mutatja be, aki sokszor elveszik a részletekben, nem fordít kellő figyelmet az alosztályvezetők ellenőrzésére, túl elnéző a párt politikájával ellentétes nézetekkel szemben. Az értékelés a hibák okai közé sorolta azt is, hogy az osztályvezető nem kap megfelelő segítséget helyetteseitől.⁵⁸

1957 közepétől az operatív technikai vonalon három osztályvezető-helyettesi státus volt rendszeresítve, azonban ebből az évből csak egy olyan személy neve ismert, aki e pozíciót betöltötte. Nádas Endre telefonműszerész tudását 1946 óta kamatoztatta a politikai rendőrségnél. A lehallgatókészülékek gyártásával foglalkozó BM IX/4. Osztály helyettes irányítójaként érte a forradalom, amelynek leverése után ő is hamar visszatért a szervezethez. Kinevezésének pontos dátumát homály fedi, de 1957. augusztus 18-án már Markó helyetteseként szignált egy iratot. Nádas 1960. augusztus 1-jén, 59 évesen köszönt le, majd ezt követően a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának (MSZMP KB) Irodáján dolgozott 1970-ig.⁵⁹

1958. február 6-án kapta megbízatását B. Kiss István, mint a II/10. Osztály vezetőjének első helyettese. B. Kiss hat elemivel, két gimnáziumi évvel és ugyancsak régi államvédelmi múlttal rendelkezett. Már 1945 januárjában jelentkezett a Magyar Államrendőrség politikai rendészetéhez, majd 1948-tól folyamatosan operatív technikai területen foglalkoztatták, ahol 1955-ben a BM IX. Főosztály vezetőjének helyettese lett. 1957-ben a II/10-b alosztály irányítójaként állt munkába, amely alól az 1958-as osztályvezető-helyettesi megbízatásakor mentették fel, azonban ez utóbbi pozícióban sem dolgozott sokáig, 1959. március 17-én az újonnan megalakuló II/16. (Rádióelhárító) Osztály élére nevezték ki.⁶⁰

Nem belügyi területéről került a helyettesi székbe Peták Pál. A Gazdasági és Műszaki Akadémia gépgyártási tagozatának 1951-es elvégzése után ugyanis pártvonalon dolgozott. Utolsó civil beosztásában az MSZMP KB politikai munkatársaként

tevékenykedett, 1960. május 15-én nevezték ki az II/10. Osztály vezetője mellé helyettesnek. 1961. október 19-én hagyta el az operatív technikai területet, amikor is a BM Pénzügyi és Anyagi főcsoportfőnöke lett.⁶¹

Peták kinevezése után két héttel, 1960. június 1-jén Markó újabb helyettest kapott. Racsek Károly a BM Légtalalom Parancsnokságától érkezett, ahol 1956 februárja óta volt beosztásban, s amelyet csak a forradalom utáni pár hónapos karhatalmista múltja szakított meg. Polgári foglalkozását tekintve a villanszerelő Racsek már korábban foglalkozott műszaki fejlesztésekkel, 1941-től 1945-ig a Gamma Finommechanikai Gyar, majd 1947–1948-ban az AEG Villamossági Gyar tervezője, 1949 és 1956 között a Haditechnikai Intézet Műszer Osztályát vezette, a Légtalalomnál pedig 1957–1958-ban a Tudományos Kutató Osztály élén állt. 1959-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karát is elvégezte.⁶²

Az osztály – eddig ismert – utolsóként kinevezett helyettese Szepesi Imre volt, akit 1962. április 19-én helyeztek ebbe a pozíciójába és mentettek fel egyidejűleg a Hírosztály vezetése alól. Szepesi 1942-ig több gyár műszerész alkalmazottja volt, a szovjet fogság, partizán-tevékenység, valamint két kommunista pártközpontos év után került az államvédelemhez. 1955-ig az operatív technikai részlegeknél dolgozott, 1953 és 1955 között a BM IX. Osztály vezetőjének helyetteseként. Az ezt követő időszak alatt, amelyet a Hírosztálynál töltött, két évet a műszaki egyetem levelező hallgatójaként tanult.⁶³

Az osztályvezető és a helyettesek munkájának első számú segítője a Titkárság volt. Itt 1957 júliusában 8 fő dolgozott, azzal a feladattal, hogy az osztály levelezését intézzék, az iratnyilvántartást vezessék, és közreműködjenek a különböző jelentések, összefoglalók elkészítésében. Az adminisztrációt 1956 novemberétől Tímár Mihályné vezette, aki 1950-től volt az államvédelem munkatársa, azóta folyamatosan a titkos technikákért felelős szerveknél teljesített szolgálatot operatív beosztottként, 1952 után pedig titkársági munkaerőként. 1962 májusában megvált osztálytitkári beosztásától, és a II/10-a alosztályhoz került operatív területre.⁶⁴

Az osztálytörzshöz sorolták az 1957-ben négyfős Írás- és okmányszakértő csoportot, ami 1962 áprilisában már kettébontva Igazolvány részleg, illetve Írásszakértő csoport megosztásban működött a törzsből behelyezett állománnyal. Pontosán nem tudható, hogy az osztálytörzs részeként-e, de augusztusban már létezett a Hírosztály tagjaiból rekrutálódott külön Rejtjelező csoport. Továbbá áprilistól ismert a Manger Ferenc irányította Műszaki Koordinációs csoport, ez elsősorban híradórendszerek fejlesztését, kialakítását hangolta össze. Az 1950 óta a belügyi szolgálatban álló villamosmérnök Mangerhez az év augusztusában egy hírosztályos és egy II/10-c alosztályos mérnök, illetve egy ugyancsak a Hírosztály soraiból kiemelt gazdálkodási szakértő került.⁶⁵

II/10-a alosztály

1957-ben Technikai figyelő és fordító alosztály elnevezéssel, 70 fős állománnyal látta el a telefonvonalak és a helyiségek lehallgatása során megszerzett információk rögzítését, valamint az idegen nyelvű anyagok fordítását. Belső struktúrája is ennek megfelelően alakult, egy magyar leíró és felvevő, valamint fordító csoportot foglalt magában. A nagy számú női munkaerőt foglalkoztató és a nyomozó osztályok tájékoztatásában kiemelkedő szerepet játszó szerv vezetője Rudas Ilona volt, aki még 1947-ben kezdte pályafutását az ÁVO-nál. A forradalom előtt már az operatív technika értékelő és feldolgozó alosztályát irányította.⁶⁶

II/10-b alosztály

A legnagyobb létszámú részlegnek a rádióelhárítás számított. 1957-ben 165 fővel és a következő csoportokkal végezte feladatát: felderítő, távoliránymérő, kiértékelő, közeliiránymérő, összeköttetési, műszaki, illetve operatív. A forradalom után első vezetője a már említett B. Kiss István volt, aki egy szovjet tanácsadóval együttműködve szervezte újjá a szolgálatot. 1958. február 6-ig, osztályvezető-helyettesi kinevezéséig irányította az alosztályt. Utódja valójában az egykori elődje lett, mivel a terület első embere 1953 óta Varga Tamás volt, ám a rádiómérnöki oklevéllel rendelkező tisztet még

1955 decemberében külföldre, a varsói Rádióelhárító Koordinációs Központba vezényelték, ahonnan 1958 márciusában érkezett haza, és vette át újra a vezetést. Az alosztályt egy év múlva kiszervezték az operatív technikai osztályból. Az önálló II/16. (Rádióelhárító) Osztály vezetője B. Kiss István, helyettese Varga Tamás lett.⁶⁷

A II/10-b alosztályról 1962. április 15-én olvashatunk megint, amikor is kinevezték az élére Szabó Károlyt. A telefonműszerész végzettségű tiszt 1949 óta szolgált operatív technikai vonalon. Új megbízatását megelőzően a II/10-f alosztály irányítója volt, amelynek hatásköre a technikai eszközök karbantartására terjedt ki. Az átszervezés után tehát a II/10-b vitte ezt a feladatkört, ezért is lehetett, hogy augusztusban számos műszerészt helyeztek ide Szabó régi egységétől, a II/10-f-ről.⁶⁸

II/10-c alosztály

Nyomda és összeköttetési alosztályként a forradalom utáni első évben 42 főt foglalkoztatott, és okmányvegyészeti, nyomdatechnikai, valamint összeköttetési csoportokra tagolódott. A fedőigazolványokkal és a titkos üzenetküldési módszerekkel kapcsolatos fejlesztések speciális kutatásokat indokoltak, így fotókémiai, fotófizikai és optikai kutatásokat is (fotó-részleg).⁶⁹ Az alosztály – a rövid ideig az osztály vezetését is ellátó – Novák Sándor parancsnoksága alatt működött.⁷⁰ Helyére 1962. április 15-én a II/10-e (Beépítő) alosztály vezetője, Bakos Pál érkezett, Novák pedig az ő posztját foglalta el. Nemcsak egyszerű személycseréről volt szó, hanem az alosztályok profilváltásáról is. Ezt igazolja, hogy pár hónappal később Bakost több főoperatív tiszt követte a II/10-e-ről, miközben oda számos vegyész-mérnök, vegyésztechnikus került. Valamint ugyancsak erre utal, hogy az új vezető, Bakos, aki 1948-tól az államvédelem operatív technikai szerveinél munkálkodott, villanszerelői múlttal igen, de komolyabb vegyészeti ismeretekkel nem rendelkezett (a nyolc általánost is csak 1954-ben teljesítette).⁷¹

II/10-d alosztály

1957-ben a második legnagyobb létszámú (76 fős) szervezeti egység a Rádió és telefontechnikai alosztály vagy más néven rádiólaboratórium volt. A szervezethez hat kutatócsoport, valamint egy fotó, beépítő és rejtő csoport tartozott, továbbá a szerkezetek előállításáért egy gyártó és egy elektromos gyártó csoport felelt, a karbantartást és az ultrarövid hullámhosszal kapcsolatos feladatokat pedig a szerviz-UKW csoport végezte. Júliusban a vezetés nélkül álló alosztályt Szamosfalvi János vette át. A műszerész képzettségű Szamosfalvi a front elvonulta után egyből bekapcsolódott a rendőrség munkájába, egy ideig a Belügyminisztériumban Szabenyi Endre, majd Zöld Sándor államtitkárok mellett is dolgozott mint személyi titkár. 1949-ben a BM Híradós Szertár és Rádióállomás parancsnoka lett, ám karrierjét 1953-as letartóztatása jó pár évre megakasztotta. 1956 közepén a BM IX. Főosztály Rádiólaboratóriumába tért vissza technikusnak, novemberben a Hírosztály megbízott vezetője lett, innen került aztán az alosztály élére, amely pozíciójából 1962 közepén nyugdíjazták.⁷² Helyére az 1958. szeptember 4. óta helyettesi feladatot ellátó (egykori osztályvezető) Némethi Tibor került április 15-én.⁷³

II/10-e alosztály

A Beépítő alosztályt Bakos Pál irányította még a II/10-c alosztályra történő kinevezése előtt.⁷⁴ Parancsnoksága alá két csoportvezető tartozott. A titkos lehallgatószerkezetek beszereléséért felelős szervezet létszáma 1957-ben 17 fő volt. A már fentebb említett 1962. áprilisi helycsere folytán az alosztályvezetői székbe a nyomda-, okmány- és összeköttetési technikáért felelős Novák Sándor ült,⁷⁵ az állományba pedig vegyészeti szakemberek kerültek szép számmal, ami az alosztály profilváltását bizonyítja.

II/10-f alosztály

Az 1957-ben 20 fős Üzemeltető és karbantartó alosztály két részből állt, egy szerviz-, illetőleg egy karbantartó csoportból. Élére elsőként Abrusán Jánost helyezték, aki 1949 óta dolgozott operatív technikai vonalon, szakmai képzettségét tekintve 1956-ban elvégezte a Puskás Tivadar Távközlési Technikum esti tagozatát. Abrusán 1960-ban

elkerült innen, és a Hírosztály, majd a II/10-h alosztály csoportvezetője lett.⁷⁶ Feladatát 1961 januárjában megbízott vezetőként helyettese, Szabó Károly vette át, akinek végleges kinevezése május 25-én történt meg, ebből a pozícióból került át 1962. április közepén a II/10-b alosztály vezetői állásába.⁷⁷ Utódja a műszaki egyetemet végzett és 1948-tól folyamatosan az operatív technikai szervezet állományában lévő II/10-d csoportvezető, Vörös Lajos lett.⁷⁸

II/10-g alosztály

1957-től 1962 áprilisáig II/10-g fedőszámon a Terv és gazdasági alosztály működött, amelynek első irányítója nagy valószínűséggel Gremen Géza volt. Ő 1954-ben lett a BM IX/5. alosztály anyagraktár és adminisztratív csoportvezetője, és a forradalom után is e területen maradt. 1957 elején a Terv és gazdasági alosztályon dolgozott, talán már ekkor is irányítója lehetett a szervnek. 1958. február elején a belügyminiszter-helyettes II/10. Osztályon alosztályvezetőnek bízta meg, ami minden bizonnyal a g-alsztályra vonatkozott, mert novemberben már ebben a tisztségben találkozhatunk nevével. Alosztályán – ahol 1957-ben 37 fős állomány dolgozott – három részleg működött: beszerzési, épület-karbantartó és ellátó, valamint műszaki és anyagraktár csoportok. 1962. április 15-én Gremen felmentették beosztásából és a (betűjel nélküli) II/10. Terv-gazdasági alosztály élére állították.⁷⁹

A II/10-g vezetője ekkor Hubert Tivadar rádiómérnök lett, aki 1957 elejétől a Rádió és telefonlaboratóriumban teljesített szolgálatot, majd a II/10-d állományába került. Képzettségét jelzi, hogy 1960-ban a nagyfrekvenciás kábelezés kivitelezésében kifejtett munkájáért Biszku Béla belügyminiszter 1500 forintos pénzjutalomban részesítette.⁸⁰ A fejlesztésekben is jártas új vezető áprilisi, majd több technikus és műszerész augusztusi érkezésével az alosztály gyártási funkciókat kapott, ám a pontos feladatkörre nincs adatunk.

II/10-h (csoport) alosztály

Az 5 fős II/10-h (Kiemelő) csoport munkájának beindítása Csereklei Sándor nevéhez fűződik. A hosszú évekig a Lámpagyárban dolgozó géplakatos 1953-ban csatlakozott az ÁVH-hoz, előbb az V., majd a IX. Osztály operatív munkása volt, azonban 1955-ben pártutasításra a Szigetújfalui Gépállomásra került igazgatónak. Csereklei 1957 júniusában kérte visszavételét a testületbe, ekkor lett az önálló csoport vezetője, formálisan 1957. szeptember 3-tól irányította a rejtett technikák kiszerezését. 1962 közepén a II/10-g alosztály Gyártás II. részlegének vezetésével bízták meg.⁸¹

Csereklei távozásakor a kiemelő állomány is más szervezeti besorolásba került, mert a II/10-h jelzésű alosztályra – a II/10-j alosztályról – fényképészeket, technikusokat és egy új parancsnokot vezényeltek.⁸² A fényképészségéd Barta Gyuláné 1947-ben lépett be ÁVO-hoz, ahol két év gépírói munka után az operatív technika fényképészeti, fotóanyag-ellátási területén alkalmazták. 1958-ban a műszaki egyetem (optika) műszer-mérnök szakát is elvégezte, ekkor már a II/10-j (Fotó) alosztály csoportvezetője volt.⁸³ 1962 áprilisa után tehát a II/10-h alosztály lett felelős a fotográfiai feladatokért.

II/10-i alosztály

Az alosztályt 1962-ben a Hírosztály beolvasztásakor hozták létre, annak mérnökeiből, technikusaiból. Somlai János személyében képzett rádiómérnök került az élére, hiszen hallgatóként 1953 és 1956 között a Leningrádi Híradástechnikai Katonai Akadémián tanult (később a műszaki egyetem villamosmérnök szakát is elvégezte), 1957-től 1961-ig pedig a Posta Rádió és Televízió Műszaki Igazgatósága alkalmazta rádiótechnikusnak. Onnan került 1962-ben belügyi kötelékbe, pontosabban a Hírosztály 1. alosztályára vezetőnek.⁸⁴

II/10-j alosztály

Az iratokban néha Központi Fotóalosztály elnevezéssel is szerepel. Előzményének az 1957-ben a fotóműszerészekből és operatív beosztottakból felállított kilencfős Központi Fotólaboratórium tekinthető.⁸⁵ Igaz, már az 1957. július 18-án készült főosztály-

szervezeti táblán is szerepel a fotólaboratórium, mint az Operatív Technikai Osztály j-
alosztálya, azonban mivel ez utólagos kézírásos feljegyzés, nem lehetünk biztosak abban,
hogy mikor került az iratra, azaz mikori állapotot tükröz. Kinevezési okmányokat csak
1958-tól találunk, és a szervezetet évekig parancsnokló Farkas Gyulának a személyi
aktájában is az áll, hogy őt az osztály megalakításakor, azaz 1958. január 21-én bízta
meg Markó Imre a vezetéssel. A belügyminiszter-helyettestől származó kinevezése is
erre a napra datálódik.

A vasesztergályos Farkas 1945-ben pártutasításra jelentkezett a politikai
rendőrséghez, és évekig a kémelhárítás technikai személyzetéhez tartozott, ott fotós
szakemberként alkalmazták. Személyi anyaga szerint a forradalom után nagy érdemeket
szerzett ennek a technikai területnek a beindításában, maga köré gyűjtötte az
államvédelmis fotósokat, akikkel megkezdte az októberi–novemberi napokban készült
felvételek begyűjtését, és megkezdte a nyomozások egyéb fényképezési kiszolgálását.
Az 1962-es év közbeni átszervezéskor az új egyesített fotó osztály vezetésére már nem
tartották alkalmasnak, oda egy mérnököt állították.⁸⁶ Ez a személy Barta Gyuláné
csoportvezető volt, vele együtt pedig a titkos fényképezés körébe tartozó teendők a
II/10-h osztályhoz kerültek.

A II/10-j osztály további profilja kérdéses, arra vezetőjének, Tiszai Zoltánnak a
személyi iratai sem adnak információt. A háború előtt pincér-, mészáros-,
hentesanoncként dolgozó Tiszai 1947 óta szolgálta az államvédelem operatív technikai
szerveit, rövid kitérőt csak az MKP Központi Titkársága jelentett. A forradalom (amely
megszakította gimnáziumi tanulmányait) után a II/10-b csoportvezetője, 1959
májusában a II/16. Osztály kötelekének tagja lett. A II/10-j-hez történő kinevezése előtt
pedig a Hírosztály egyik osztályvezetője volt.⁸⁷

II/10-k osztály

1962 áprilisában szervezték meg, élére Tóth Sándort nevezték ki. A telefonműszerész
Tóth 1950-től a Határőrség Hírosztályán dolgozott, a forradalmat követően is annak
helyreállításában vett részt, 1957 augusztusában a Hírosztályhoz került
osztályvezetőnek. Személyi anyagának egy 1967-ben készült bejegyzése szerint ettől
az időponttól kezdve folyamatosan a távbeszélő-géptávíró szakterület irányítása volt a
feladata, tehát új beosztási helyére, a II/10-k osztályra is ezt a feladatot ruházták.⁸⁸
Megerősíti mindezt, hogy 1962. augusztusban a hírosztályos technikusok, műszerészek
mellett géptávíró-, illetve központkezelők is az újdonsült osztályhoz lettek irányítva.

II/10-l osztály

Ugyancsak 1962. áprilisi felállítású a Szerviz osztály. Parancsnoka, Rajos Sándor 1951-
ben került a szervezethez, később az ÁVH Határőrség Hírvászlóaljánál, 1952-től a Belső
Karhatalom Hírosztályánál szolgált. 1956 leszerelt, és a Posta Központi Hivatal 118.
számú kirendeltségének helyettes vezetőjeként állt alkalmazásban. 1958-ban tért vissza
a politikai nyomozó szervhez, a II/10-d osztály műszerésze, majd csoportvezetője lett.
Innen vezetett útja az új, javításokkal foglalkozó l-osztályhoz,⁸⁹ hasonlóan a II/10-d,
illetve a Hírosztály több műszerészéhez és technikusához.

II/10. (Terv-gazdasági) osztály

1962. áprilisban hozták létre, Gremen Géza vezetésével.⁹⁰ Négy hónap múlva az
osztályvezető korábbi szervezetéből, a II/10-g-ből, illetve a Hírosztályból és a II/10-j
osztályból töltötték fel előadókkal, anyagkönyvelőkkel, anyagbeszerzőkkel,
raktárvezetőkkel, raktárosokkal, ellenőrökkel, telepfelügyelőkkel, autószerelővel,
gépkocsivezetőkkel.

Az 1956 és 1962 közötti vezetői réteg nagy többsége a 30–45 éves generációhoz
tartozott, tehát nem számított idős vezetőknek. A legöregebb az 1901-es születésű Nadas
Endre, a legfiatalabb a kinevezésekor 28 éves Somlai János volt. Majd mindannyiuk a
második világháborút követő években csatlakozott a politikai rendőrséghez, és előbb
vagy utóbb annak valamelyik operatív technikai szervéhez került. Kivételt jelentett Peták
Pál, aki 1960-ban az MSZMP KB-től érkezett a Politikai Nyomozó Főosztályra, valamint a

légoltalmi múlttal rendelkező Racsek Károly és a honvédelem kötelékét elhagyó Somlai János. Több mint harmaduk az államvédelmi pályát megelőzően valamilyen műszaki szakmában (villanyszerelő, rádió-, telefonműszerész) dolgozott, majd később mérnöki diplomát szerzett, néhányan megelégedtek a középfokú technikus végzettséggel, és csak kevesen voltak, akik ezek közül egyikkel sem rendelkeztek. Az osztályvezető Markó az utóbbiak közé tartozott, de ő a Szovjetunióban egy évig operatív iskolán tanult. A többség politikai képzésben is részesült, ez öt hónapos pártiskolai, 1961/62 után pedig marxista-leninista esti egyetemi tanulmányokat jelentett.

Az operatív technikai osztály tevékenységéről

1957 közepétől a szervezetileg már rendezettebb körülmények között működő operatív technikai osztálynak elsődleges feladata továbbra is a forradalmárok utáni nyomozások támogatása volt. Azonban a hiányos anyagi ellátottság, ami a területi szerveknél még fokozottabban volt jelen, továbbra is komolyan hátráltatta a működését. Az év decemberében azt várták el a szervezettől, hogy 1958 végére elérje az 1956-os szintet, sőt megteremtse a „perspektivikus tervek alapjait”. A cél egy nyitottabb, a kutatóintézetek, az üzemek szakembereinek bevonására alapozott működés lett. A szériában történő gyártást, az eszközkísérleteket a különböző vállalatok között osztották volna meg, elsősorban hazai anyagok felhasználásával. De a civil szféra nemcsak segédcsapatként, hanem mintaként is szerepelt az elképzelésekben. Sokkal konkrétabb munkatervezést vártak el, olyat, amely hasonlít az iparban, a fejlesztő ágazatokban alkalmazott módszerekhez. Küldetésüket így fogalmazták meg: „Nálunk a fogyasztók az operatív osztályok, amelynek gyártó vállalata az operatív technika.” Ilyenformán a politikai rendőrség szolgáltató üzemágának tekintett szervezetnél egy olyan „terv (kutató) alosztály” létrehozását sürgették, amely kapcsolatot tart a baráti országokkal és a hírszerzéssel, és ebben az együttműködésben részt vesz a nyugati titkos technikák és módszerek felderítésében, majd pedig foglalkozik azok hazai alkalmazásának lehetőségeivel. (Az alosztály működéséről nincs adatunk. Kérdéses, hogy a Gremen Géza vezette Terv-gazdasági részlegről van-e szó?) Az 1957. év végi tervek között szerepelt még a megyei osztályok „technikai egységcsomagokkal” való támogatása, valamint négy súlyponti szakterület: a lehallgatások, a rádióelhárítás, a rádiólabor, valamint a vegyi nyomdatechnika fejlesztési koncepciójának kidolgozása.⁹¹

A lehallgatótechnikák 1955-ös szabályozását 1958. január 23-án a belügyminiszter hatályon kívül helyezte, bár valójában a Biszku-féle új norma (a hozzácsatolt végrehajtási utasítások kivételével) szövegszerű másolata volt Piros László két és fél évvel korábbi parancsának, azzal a különbséggel, hogy a telefon-ellenőrzés fedőneve IX/9-ről 3/a módszerre változott, a szobalehallgatások esetében az IX/8. helyébe a 3/e elnevezés lépett. Ezekre továbbra is úgy tekintettek, mint amelyek „éles fegyvert jelentenek az osztályellenesség elleni harcban”, ám amelyekkel kapcsolatban túl sok dekonspiráció történt. A módszereket kizárólag a II/10. Osztály és a hozzá tartozó megyei szervek alkalmazhatták a nyomozó osztályok írásbeli kérésére, és csak olyan személyek ellenőrzésére, akiről már más kompromittáló anyagokat is begyűjtöttek. A távbeszélő vonalra való „rálépéshez”, illetve a lehallgatásra kijelölt helyszínek előzetes feltérképezéséhez (tervrajz megszerzése, az elektromos hálózat feszültségének, a vezetékek fajtájának megállapítása) az ügynöki hálózatot is bevonhatták. Egy adott helyiség „beteknikázása” ún. beszerelési terv alapján történt, az objektum adatai pedig külön dossziéba kerültek. A IX/8. szikra rendszabályként nyilvántartott telepes, hordozható adókészülékre a „3/e labda”, az aktatáskába beépíthető kisméretű lehallgatóberendezésre (minifon) a „3/f tárcsa” fedőnevet rendszeresítették. Sőt a konspiráció a szobalehallgatás további eszközeire is kiterjedt, szóban és írásban helyettük titkos megnevezéseket használtak, így lett a mikrofonból „kampó”, erősítőből „tégely”, a fejhallgatóból „pohár” és a vevőkészülékből „kosár”. A lehallgatók csak a kutatólaboratórium által készített és a belügyminiszter vagy helyettese által engedélyezett műszereket használhatták.

A rögzített hanganyagok a II/10-a alosztály leíróhoz (amennyiben szükséges volt, fordítóihoz) kerültek, akik a hallott szövegen nem változtathattak, viszont az értelmezés szempontjából fontos, hangnemre való megjegyzéseket (pl. izgatott, gúnyos) be kellett szúrniuk. A felvételek készítői és gépelői kötelesek voltak azonnal jelenteni, ha a lehallgatott személy terrorcselekményről, szökésről, öngyilkosságról, iratok megsemmisítéséről, találkozókról vagy egyéb „bizonyítékokról” beszélt. A sürgős jelentési kötelezettség kiterjedt a bepoloskázott helyiség tervezett renoválásával kapcsolatos információkra is, viszont az akciót nyomban meg kellett szakítani, ha tudomásukra jutott, hogy a megfigyelt személy pártvezetővel vagy kormánytaggal beszélget.⁹² (A II/10. Osztály lehallgató szolgáltatását a bűnüldözési osztályok is igényelheték a súlyosabb köztörvényes ügyekben folytatott nyomozásaikhoz, ez leginkább a fogdáknban, a kihallgatószobákban elhangzott beszélgetések rögzítését jelentette.⁹³)

A létszámhelyzetnél már szó volt a hat T-állományú státusról. A lehallgatóeszközök beépítéséért felelős II/10-e alosztály ugyanis szoros együttműködésben állt a Posta egyik részlegével, ahol négy dolgozó vett részt a technika üzemeltetésében. A forradalom előtt titkos állományban lévő alkalmazottak 1956 novembere után hálózati személyként végezték munkájukat. Ezen változtattak 1958-ban, amikor újra a régi formában segítették a politikai rendőrséget. Titkos állományba került továbbá az a két operatív tiszt is, akik a Posta vezérigazgatóságán ügyeltek arra, hogy az ott folytatott operatív tevékenység titkokban maradjon. Mindannyian a Postától kaptak fizetést, a BM pedig illetménykiegészítést nyújtott számukra.⁹⁴

Az osztály nemcsak elhelyezte és működtette a lehallgatóberendezéseket, hanem az ellenséges technika felfedezése is rá várt. 1957-től több külképviseleten végeztek ilyen ellenőrzést. Az egyik alkalommal, 1959-ben, a brüsszeli követségen három hangrögzítő készüléket találtak, de több helyen a járulékos rombolás (a vakolat leverése, fali kárpit leszedése) utáni helyreállítási költségek fedezetének hiánya megakadályozta a kutatást. A komoly anyagi terhek miatt csak ott tartották célszerűnek elvégezni a vizsgálatot, ahol az egyéb biztonsági feltételek is rendelkezésre álltak az újabb technikai behatolás megakadályozására vagy annak megnehezítésére.⁹⁵

A lehallgatásokhoz hasonlóan a fedőokmány-ellátást is számtalan probléma kísérte. Több esetben előfordult, hogy az operatív nyomozók közvetlenül a kiállító állami szervtől szerezték be az igazolványt, megteremtve ezzel a dekonspiráció lehetőségét. Nem beszélve arról, hogy a használt iratokat nem vették nyilvántartásba, azokról sokszor még a vezető tiszteknek sem volt tudomásuk. 1957 novemberében Tömpe István belügyminiszter-helyettes a titkos iratok ügyeinek intézését kizárólag a II/10. Osztályra testálta, a nyomozó osztályokon pedig fedőigazolvány-felelősöket jelöltetett ki. Egyúttal a külső intézményektől történő direkt, több példányos okmánybeszerzést betiltotta; az illetékes operatív beosztott részére egy darab eredeti igazolványt lehetett csak kiállítani vagy kölcsönkérni, mindig célhoz kötötten. Gépkocsivezetői jogosítványt a II/10. Osztály szigorúan csak a titkos akciókhoz adhatott ki, ennek oka, hogy az operatív beosztottak sokszor ezen a csatornán keresztül gépjármű-vezetői vizsga letétele nélkül valódi engedélyekhez jutottak (és a szükséges gyakorlati tudás nélkül sok balesetet okoztak). A belügyi állás leplezésére szolgáló, fedőfoglalkozást és fedőmunkahelyet tartalmazó személyi igazolványok esetében ugyancsak szigorú nyilvántartást vártak el. A titkos állományú beosztott leszerelésekor, az ügynök esetében (aki csak főosztályvezetői engedéllyel kaphatott ilyen okiratot) pedig a feladat elvégzése után az okmányt be kellett vonni, majd megsemmisíteni.⁹⁶

A technikai fejlesztések fontos célterületei az ún. összeköttetési módszerek voltak. Az ügynökökkel és a rezidensekkel történő kommunikációban elengedhetetlen titkosírást és mikrofényképezést az osztály beosztottainak folyamatosan tökéletesítenie, valamint a hírszerző hálózat és a kapcsolattartó tisztek számára oktatnia kellett.⁹⁷ Persze ehhez az operatív nyomozó szervek együttműködésére is szükség volt. A megszerzett nyugati titkosszolgálati eszközöket, vegyszereket, illetve azok használatát ismertető műszaki leírásokat, leveleket, feljegyzéseket minden esetben továbbítaniuk kellett a technikai osztálynak, de a felesleges leterhelés elkerülése érdekében onnan szakértői vizsgálatot csak alapos indoklással kérhettek. Ez utóbbihoz kétféle szolgálati jegyet

rendszeresítették: a T jelzésűvel a titkosírás, a gyanús levelek, papírok szakértését igényelhatték, minden más esetben (például vegyi anyagok, használati tárgyak) az X jelzésű nyomtatványt alkalmazták.⁹⁸ 1958-ban a váci börtönben hoztak létre egy vegyészeti kutatólaboratóriumot, amelynek 25 fős gárdáját az osztály egyik vegyész technikusja irányította.⁹⁹

Az 1956-ot követő megtorlásokban még közvetlenebb szerepet kapott az osztály fotótechnikai részlege. A forradalmi napokban készült, külföldi újságokban megjelent fotókból, a hazai filmfelvételek kikockázott jeleneteiből reprodukciókat készítettek, s ezeket, valamint az amatőrök, műtermi fényképezők, fotóriporterek (MTI) lefoglalt felvételeit a nyomozások folyamán személyazonosításra, a megkezdett vizsgálatokban terhelő bizonyítékként használták fel. Sőt, a Belügyminisztériumban összeállított, az „ellenforradalom” pusztítását bemutató albumok, tablók később az ideológiai propagandában is meghatározó szerepet játszottak.¹⁰⁰ Markó Imre fotósainak helyzetét nehezítette, hogy az Izabella úti laboratóriumot – egy dokumentum szerint – október 23. után kifosztották, csak a nehezen mozdítható, amúgy nagy értékű laborgépek maradtak meg.¹⁰¹ Továbbá igény mutatkozott a vidéki politikai nyomozó osztályok fényképezési fejlesztésére is, hiszen mind a felszereltséget, mind az alkalmazott módszereket tekintve egyaránt lemaradásban voltak a fővárosiakhoz képest.¹⁰² Helyzetüket jól érzékelteti egy 1957-es jelentés megállapítása, miszerint több megyei osztály „általában még egy fényképezőgéppel sem rendelkezik”.¹⁰³

A magyar államvédelem 1955 szeptemberétől vett részt a Szovjetunió és az európai szocialista országok közös rádióelhárító munkájában. A forradalom utáni károk helyreállítása ellenére a belügyi vezetés 1959-ben nagyon alacsony színvonalúnak ítélte meg a II/10-b alosztály működését. A változtatási szándék, az „ügynöki gyorsadók elleni harcból” és az ócsai rádióelhárítási objektum üzembe helyezéséből adódó többletfeladatok, valamint az, hogy e területet ekkor már nem is sorolták a szorosan vett operatív technikai feladatokhoz, együttesen indokolták a II/10. Osztályból való kiszervezést és az önálló II/16. Osztály felállítását.¹⁰⁴

1960. november 25-én egy magyar küldöttség tagjaként Markó Imre, Racsek Károly és a II/10-c alosztály okmányvegyész csoportjának vezetője, Huszár Jenő¹⁰⁵ tanulmányútra utazott a Szovjetunióba. A kéthetes kint tartózkodás alatt megismerkedhettek a KGB Operatív Technikai Főcsoportfőnökségének belső struktúrájával, működésével, és megállapodtak a tervegyeztetések, a rendszeres konzultációk, a gyártási munkamegosztásra kiterjedő együttműködés fontosságában, egy mielőbbi kölcsönös egyezmény kidolgozásában. A programból nem maradhattak ki a szovjet technikai vívmányok sem, így kézzel fogható tapasztalatokat szereztek a gépkocsiba épített Pamír és a testre szerelhető Néva rádió adó-vevő készülékről, a nagy fényerejű, különböző eszközökbe beépíthető Ajax-12 speciális fényképezőgépről, az Imbir és az Osa konspirált filmfelvevőgépekről, valamint a személyi igazolvány, az útlevelefotó készítésére alkalmas, zsebben hordozható reoprókészülékről. A szovjet partner pedig – mint a delegáció úti beszámolójában olvasható – nagy érdeklődést mutatott a magyar politikai nyomozó szerveknek a mikropontok felderítése terén elért sikerei iránt. A magyar tiszttek a hazautazás előtt egy nappal számos műszaki és módszertani leírást adtak át szovjet elvtársaiknak, és tételes jegyzékben igényeltek a vendéglátóktól különböző technológiai dokumentációkat.¹⁰⁶ A moszkvai látogatást követően rendszeressé váltak az egyezmények a Szovjetunióval, majd a szocialista tábor más szolgálataival, s ezekben rendszeresen helyet kaptak a lehallgatás, a titkosírás- és okmánytechnika, a speciális kémia, a vezetékes és rádió-összeköttetés területét érintő információcserék, alkatrész- és készülékgyártási, szállítási megállapodások.¹⁰⁷

Az 1962 augusztusában levezényelt nagy átszervezés, a III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség felállítása változást hozott az operatív technikai területek működésében. A II/10. Osztály technikai feladatait, illetőleg a figyelést (II/9.), a levéllenőrzést (II/13.) és a júliusban már összevont rádiófelderítést (II/12.) és rádióelhárítást (II/16.)¹⁰⁸ újra egy közös szervezetben egyesítették, a III/V. (Operatív Technikai) Csoportfőnökségben. A strukturális változás azonban nem jelentette a komoly államvédelmi múlttal rendelkező vezetői réteg kontinuitásának megszakadását. Nadas Endrét még 1960-ban, Szamosfalvi Jánost pedig 1962-ben nyugdíjazták, a többi vezető

azonban az új szervezet valamelyik osztályánál, alosztályánál folytatta karrierjét jellemzően továbbra is vezetői beosztásban. Markó Imre a III/V-2. (Hír és Technikai) Osztály vezetőjeként csoportfőnök-helyettes is lett.

- ¹ ÁBTL 4.1. A-1363/4. 16, 22–26. A téma szabályozástörténetét nyújtja: Bikki, 2010. A postai küldemények ellenőrzéséről bővebben: Borvendég, 2011.
- ² MOL XIX-B-1-r-214-1945. Kimutatás a Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának tényleges szolgálatában álló alkalmazottakról a folyó évi június 23-án kelt 114/1945. számú főkapitányi napiparancs 12. pontjában foglalt rendelkezések szerint. 1945. július 3. Közzölte: Krahulcsán–Müller (szerk.), 2009: 353–366.
- ³ ÁBTL 3.1.9. V-150019/2. 375. Kajli József kihallgatása, 1956. október 8.
- ⁴ MOL M-KS 276. f. 67. cs. 124. ö. e. Az ÁVO munkájának és problémájának ismertetése, 1948. július 6.
- ⁵ ÁBTL 1.2. Az Államvédelmi Osztály vezetőjének 34/1947. számú napiparancsa, 1947. február 13.
- ⁶ Farkas, 1990: 113.
- ⁷ ÁBTL 4.1. A-1363/4. 25. Az állambiztonsági tanulmány Kunos László 1981-es visszaemlékezésére hivatkozik, azonban sem ez, sem a dolgozatban megjelölt más memoárok ez ideig még nem kerültek elő.
- ⁸ Farkas, 1990: 122, 133. A Belügyminisztériumban már 1945 augusztusában sürgették a rejtjelező munka beindítását. Politikailag megbízható tiszteket jelöltek ki, akik egyhetes tanfolyam után a kiépülő belügyi rádióhálózat részeként Esztergom, Győr, Szombathely, Zalaegerszeg, Pécs, Szekszárd, Székesfehérvár, Balassagyarmat, Eger, Miskolc, Szikszó, Sátoraljaújhely, Mátészalka, Nyíregyháza, Debrecen, Gyula, Makó, Szeged, Hódmezővásárhely, Szentes, Szolnok, Kecskemét, Baja legmagasabb rendőri szerveinél felállított rádióállomásokon látták el a feladatot. Lásd MOL XIX-B-1-r. 5. t.-141660-1945. 1. d. Utasítás rejtjelező csoport felállítására, 1945. augusztus 2. Az 1922-es születésű, foglalkozását tekintve műszerész Kunos László 1946 tavaszán került a budapesti Politikai Rendészeti Osztály ifjúsági elhárítással foglalkozó részlegéhez. 1947 májusától valóban az ÁVO rejtjelfejtő alosztályán dolgozott, de csak 1950 januárjában bízták meg a terület vezetésével. 1955-ben pedig az Országos Rejtjelközpont megalakulásakor osztályvezető-helyettesi beosztást kapott. A forradalom után is a rejtjelfejtés irányításában vette ki a részét a II/12. Osztály vezetőjeként. 1962 augusztusában szerelt le a testületől polgári munkakörbe való áthelyezéssel. Lásd ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 3241.
- ⁹ Farkas, 1990: 115.
- ¹⁰ ÁBTL 2.1. XI/1. 90. Az első operatív-csoportvezetői értekezlet, 1947. április 11–12.
- ¹¹ ÁBTL 1.2. Az Államvédelmi Osztály vezetőjének 28. számú központi utasítása vezetők részére, 1947. augusztus 2. Korábban, 1947. április 12-én már Száberszki is felhívta az operatív csoportvezetők figyelmét a IX. alosztály helyszínelőinek igénybevételére. Uo. 2.1. XI/1. 87. Az első operatív-csoportvezetői értekezlet, 1947. április 11–12. Majd 1948 elején Péter helyettese, Timár István újra utasította az alosztályvezetőket a helyszínelő részleg nyomozásokba való bevonására: Uo. 1.2. Az Államvédelmi Osztály 2. körözvénye, 1948. február 18.
- ¹² ÁBTL 4.1. A-3163/4. 16–22.
- ¹³ Lásd Farkas 1947. december 8-án készített úti beszámolóját: PIL 274. f. 11. cs. 10. ö. e.; valamint Farkas, 1990: 121–126, 132–133.
- ¹⁴ ÁBTL 3.1.9. V-150019/2. 375. Kajli József kihallgatása, 1956. október 8.; Farkas, 1990: 149.
- ¹⁵ Farkas, 1990: 164.
- ¹⁶ ÁBTL 3.1.9. V-150342. 52–55. Javaslat a Hatóság szervezeti formájának lerögzítésére, 1948. október 20.
- ¹⁷ Farkas, 1990: 162–163.
- ¹⁸ ÁBTL 1.6. 1. d. sz. n. Szolgálati jegy, 1956. január 31.
- ¹⁹ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. sz. n. Feljegyzés Szendi György államvédelmi őrnagy bajtárs részére, 1950. december 9.
- ²⁰ Farkas, 1990: 174–176, 182–183, 187, 196, 203–204.
- ²¹ Uo. 217.
- ²² Cserényi-Zsitnyányi, 2009.
- ²³ A szovjet tanácsadókról lásd Farkas, 1990: 253–255.
- ²⁴ ÁBTL 4.2. 036/1951. ÁVH. T. biz. Az Államvédelmi Hatóság vezetőjének 37. sz. parancsa, 1951. május 22.
- ²⁵ ÁBTL 4.2. 0064/1951. ÁVH. T. biz. Az Államvédelmi Hatóság vezetőjének 65. sz. parancsa, 1951. augusztus 29.
- ²⁶ ÁBTL 1.4. Az Államvédelmi Hatóság vezetőjének 76. sz. parancsa a VIII. Főosztály szervezése, a III. Főosztály és X/3. Osztály átszervezése tárgyában, 1951. szeptember 28. Lásd még Cserényi-Zsitnyányi, 2009. A Titkárság F-csoportjával kapcsolatban: ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-az. TC-1074/1951. ÁVH Titkárság körlevele, 1951. október 8.
- ²⁷ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. Kimutatás az Államvédelmi Hatóság központi és megyei szervei jelenlegi állományáról kategóriák szerint csoportosítva, 1951. október.
- ²⁸ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. Kimutatás az Államvédelmi Hatóság létszámáról (a Határőrség és a Karhatalom nélkül), 1953. július 2.
- ²⁹ MOL M-KS 276. f. 65. cs. 399. ö. e. Feljegyzés, 1952. május 30.
- ³⁰ ÁBTL 4.2. 10-566/1953. ÁVH. T. Az Államvédelmi Hatóság vezetőjének 015. sz. parancsa, 1953. március 24.
- ³¹ ÁBTL 4.2. 10-921/1953. ÁVH. T. Az Államvédelmi Hatóság vezetőjének 033. sz. parancsa, 1953. június 15.
- ³² ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 65. d. A Belügyminisztérium IX. Osztályának rendszeresített létszáma, 1954. október 12.
- ³³ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 65. d. A Belügyminisztérium IX. Osztályának állománytáblázata, 1955. június 25.
- ³⁴ ÁBTL 1.5. 2-3/23/1955. A belügyminiszter 23. számú parancsa, 1955. július 30.

- ³⁵ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 65. d. A Belügyminisztérium IX. Főosztályának állománytáblázata, 1956. augusztus 6.
- ³⁶ Jelentés az operatív eszközök felhasználásáról, fejlesztéséről az államvédelmi operatív munkában. 1956. január 31. In Gyarmati–S. Varga (szerk.), 2006: 195–202. Lásd még ÁBTL 4.1. A-3245/1. 32–33.
- ³⁷ MOL M-KS 276. f. 69. cs. 28. ö. e. Jelentés az ellenséges műsorszórádásokról, 1956. július 16.
- ³⁸ Cserényi-Zsitnyáni, 2011.
- ³⁹ ÁBTL 4.1. A-3245/1. 33–34. A politikai rendőrség forradalom alatti feloszlatásával kapcsolatban lásd Pintér, 2000.
- ⁴⁰ Lásd erről ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 1850. Köszönet Takács Tibornak, hogy a forrásra felhívta a figyelmemet.
- ⁴¹ Lásd bővebben Baráth, 2008.
- ⁴² ÁBTL 4.1. A-3245/1. 35–36. Uo. 1.11.1. 115. d. Jelentés a Politikai Nyomozó Főosztály elmúlt 20 napos operatív tevékenységéről, 1956. december 17.
- ⁴³ ÁBTL 4.1. A-3245/1. 36. Uo. 1.11.1. 115. d. Javaslat az Országos Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Főosztály alapvető feladataira, munkája végzésének eszközeire, módszereire és szervezeti felépítésére, 1957. január 24.
- ⁴⁴ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4128. Némethi adatai elérhetők a levéltár honlapján is: www.abtl.hu/archontologia. Lásd még felszólalását a megyei politikai osztályvezetők 1957 elején tartott értekezletén: Uo. 1.11.1. 116. d.
- ⁴⁵ ÁBTL 2.8.1. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 00226. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. március 5.
- ⁴⁶ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4146. Uo. 579. d. A belügyminiszter-helyettes 0047. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1956. december 1. Novák Sándor személyi anyagában 1958. március 5-i dátummal alosztályvezetői kinevezés szerepel.
- ⁴⁷ ÁBTL 2.8.1. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 00651. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. április 26. Mivel a hivatalos iratokon kerülni kellett a szervezeti egységek megnevezését, a parancson az alosztályok elnevezését is átsátozták, ám az elnevezések ennek ellenére olvashatók maradtak.
- ⁴⁸ ÁBTL 1.11.1. 115. d. Javaslat a BM politikai nyomozó apparátusának szervezeti felépítésére és létszámára, 1957. április 2.
- ⁴⁹ ÁBTL 4.2. 6-200/11/1957. A belügyminiszter 12. sz. parancsa, 1957. május 3.
- ⁵⁰ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 3. d. A II/10. Osztály szervezeti felépítése, 1957. augusztus 18.
- ⁵¹ ÁBTL 4.2. 10-21/6/1959. A belügyminiszter 6. számú parancsa, 1959. március 17.
- ⁵² Az Ipari csoportról egy létszámkimutatás informál (ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. Kimutatás az állambiztonsági szervek létszámának változásáról 1945-től és 1969. december 31-ig, 1970. március 25.), azonban róla több adattal nem rendelkezünk.
- ⁵³ ÁBTL 4.2. 10-21/10/1962. A belügyminiszter 0010. számú parancsa, 1962. március 28.
- ⁵⁴ ÁBTL 4.2. 10-22/8/1962. A belügyminiszter 008. számú utasítása, 1962. október 3.
- ⁵⁵ ÁBTL 2.8.1. 588. d. A Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének parancsa (szám nélkül) a személyi állományra vonatkozólag, 1962. augusztus 16. Uo. A Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének 491. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. augusztus 16.
- ⁵⁶ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. Kimutatás az állambiztonsági szervek létszámának változásáról 1945-től és 1969. december 31-ig, 1970. március 25. Uo. Feljegyzés a BM II. Főosztály szerveitől az árszervezés során felszabadult létszám felhasználásáról, 1962. február 22. MOL XIX-B-1-au. XVIII. d. Javaslat a II/10. Osztálynál titkos állomány rendszeresítésére, 1958. augusztus 6.
- ⁵⁷ A szervezet rekonstrukciójakor négy fő forrásra támaszkodtam, amelyeket a későbbiekben külön lábjegyzetben nem szerepeltetek. Lásd ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26 d. 1. cs. A Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztály szervezeti felépítése, 1957. július 18. Uo. MOL XIX-B-1- au. 3. d. A II/10. Osztály szervezeti felépítése, 1957. augusztus 18. Uo. 2.8.1. 582. d. A Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének 121. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1959. június 23. Uo. 2.8.1. 588. d. A Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének parancsa (szám nélkül) a személyi állományra vonatkozólag, 1962. augusztus 16.
- ⁵⁸ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 3560. Markó Imre 1945. januári eskütételi jegyzőkönyvét lásd MOL XIX-B-1-r. 790. sorsz.-1945. Lásd még www.abtl.hu/archontologia
- ⁵⁹ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4037. Lásd még az 1957. augusztus 18-án aláírt dokumentumot: ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 3. d. A II/10. Osztály szervezeti felépítése.
- ⁶⁰ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 2762. Uo. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 00651. sz. parancsa, 1957. április 26. Uo. 579. d. A belügyminiszter-helyettes 347. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. február 6. Uo. 581. d. A belügyminiszter-helyettes 66. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1959. március 17. Lásd még www.abtl.hu/archontologia
- ⁶¹ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 10657. Uo. 583. d. A belügyminiszter 246. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1960. május 20. Uo. 585. d. A belügyminiszter 862. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1961. október 20. Uo. 4.2. 10-21/23/1961. A belügyminiszter 0023. sz. parancsa, 1961. október 20. Lásd még www.abtl.hu/archontologia
- ⁶² ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4589. Lásd még www.abtl.hu/archontologia
- ⁶³ ÁBTL 2.8.1. BM 5387. Uo. 587. d. A belügyminiszter 394. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 19. Lásd még www.abtl.hu/archontologia
- ⁶⁴ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 7666.

- ⁶⁵ ÁBTL. 2.8.1. BM (Központ) 13311. Uo. 588. d. A Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének 491. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. augusztus 16.
- ⁶⁶ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4765. Lásd még www.abtl.hu/archontologia
- ⁶⁷ B. Kiss Istvánra vonatkozólag lásd ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 2762. Uo. 577. d. Uo. 579. d. A belügyminiszter-helyettes 347. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. február 6. Uo. 581. d. A belügyminiszter 66. sz. parancsa az állományra vonatkozólag, 1959. március 17. Varga Tamásra: Uo. 2.8.1. BM (Központ) 8326. Lásd még mindkettőjükre www.abtl.hu/archontologia
- ⁶⁸ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 5192. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 108. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁶⁹ Lásd a fotórészlegben dolgozó Balogh Árpád személyi anyagát: ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 12257.
- ⁷⁰ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4146.
- ⁷¹ ÁBTL 2.8.1. 0179. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 106. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁷² ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 5285. Uo. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 01868. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. július 17. Uo. 587. d. A belügyminiszter 674. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. június 20.
- ⁷³ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4128. Uo. 580. d. A belügyminiszter-helyettes 2516. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. szeptember 4. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 105. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁷⁴ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 0179.
- ⁷⁵ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 4146. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 104. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁷⁶ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 0031.
- ⁷⁷ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 5192. Uo. 585. d. A belügyminiszter-helyettes 187. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan, 1961. május 25.
- ⁷⁸ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 11703. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 109. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan, 1962. április 13.
- ⁷⁹ Gremen Géza személyi gyűjtője nem található az ÁBTL őrzésében, vele kapcsolatban ezért csak állományparancsokra támaszkodhatunk. ÁBTL 2.8.1. 92-8076/1954. A Belügyminisztérium Személyzeti Főosztály vezetőjének 3406. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1954. november 18. Uo. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 00651. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. április 26. Uo. 579. d. A belügyminiszter-helyettes 348. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. február 6. Uo. 580. d. A belügyminiszter-helyettes 3322. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. november 8. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 115. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁸⁰ Hubert Tivadar személyi gyűjtője nem található az ÁBTL őrzésében, vele kapcsolatban ezért csak állományparancsokra támaszkodhatunk. ÁBTL 2.8.1. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 00651. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. április 26. Uo. 581. d. A belügyminiszter-helyettes 316. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1959. február 4. Uo. 583. d. A belügyminiszter 386. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1960. július 14. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 107. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁸¹ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 10585. Uo. 84-73/3/55. A Belügyminisztérium személyzeti főosztály vezetőjének 53. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1955. január 11. Uo. 577. d. A belügyminiszter-helyettes 01611. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. június 25. Uo. 578. d. A belügyminiszter-helyettes 02715. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. szeptember 3.
- ⁸² Ekkor a II/10-c fényképészeti kutatásokkal foglalkozó részlegéről is történik ide áthelyezés. Lásd ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 12257.
- ⁸³ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 10032. Uo. 579. d. A belügyminiszter-helyettes 150. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. január 16. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 113. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁸⁴ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 14410. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 112. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁸⁵ ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 16-1515/1970. 26. d. 1. cs. Kimutatás az állambiztonsági szervek létszámának változásairól 1945-től 1969. december 31-ig, 1970. március 25.
- ⁸⁶ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 1274. Uo. 579. d. A belügyminiszter-helyettes 197. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. január 21. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 213. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. június 14.
- ⁸⁷ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 5698. Uo. 582. d. A Belügyminisztérium II. Főosztály vezetőjének 59. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1959. május 28. Uo. 581. d. A belügyminiszter-helyettes 1411. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1959. október 1. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 111. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁸⁸ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 8257. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 110. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.

- ⁸⁹ ÁBTL 2.8.1 BM 7695. Uo. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 114. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁹⁰ ÁBTL 2.8.1. 587. d. A belügyminiszter-helyettes 115. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1962. április 13.
- ⁹¹ ÁBTL 1.11.1. 116. d. A Politikai Nyomozó Főosztály 1958. évi munkaterve, 1957. december 14.
- ⁹² ÁBTL 4.2. 10-21/2/1958. A belügyminiszter 3. számú parancsa, 1958. január 23.
- ⁹³ ÁBTL 4.2. 50-6/7/1958. Az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjének 7. sz. utasítása, 1958. június 6. Uo. 10-23/9/1959. A belügyminiszter-helyettes 9. számú parancsa, 1959. július 3.
- ⁹⁴ MOL XIX-B-1-au. XVIII. d. Javaslat a II/10. Osztálynál titkos állomány rendszeresítésére, 1958. augusztus 6.
- ⁹⁵ ÁBTL 1.11.16. Jelentés a kapitalista államok területén működő magyar külképviseletek biztonsági helyzetéről, 1962. március 26.
- ⁹⁶ ÁBTL 4.2. 6-20/1957. A belügyminiszter-helyettes 49. számú parancsa, 1957. november 12.
- ⁹⁷ ÁBTL 4.2. 6-200/1957. A belügyminiszter 44. számú parancsa, 1957. október 30.
- ⁹⁸ ÁBTL 4.2. 6-20/1957. A belügyminiszter-helyettes 48. számú parancsa, 1957. október 29.
- ⁹⁹ MOL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. Kimutatás az állambiztonsági szervek létszámának változásáról 1945-től és 1969. december 31-ig, 1970. március 25.
- ¹⁰⁰ Lásd erről részletesebben Sümegi, 2003; Müller, 2007.
- ¹⁰¹ ÁBTL 1.6. 1. d. sz. n. Szolgálati jegy, 1957. január 31.
- ¹⁰² ÁBTL 1.11.1. 115. d. Az 1982-ben megrendezett 1956-os tudományos emlékgyűlés háttéranyaga. sz. n. Jelentés, 1957. április 2. Uo. Javaslat központi fotólaboratórium felállítására. 1957. ÁBTL D. Gy. MOL XIX-B-1-au. 26. d. 1. cs. 16-1515/1970. Kimutatás az állambiztonsági szervek létszámának változásairól 1945-től 1969. december 31-ig, 1970. március 25.
- ¹⁰³ ÁBTL 1.11.1. 116. d. Az 1982-ben megrendezett 1956-os tudományos emlékgyűlés háttéranyaga. 60-1310/57. Jelentés, 1957. augusztus 22.
- ¹⁰⁴ ÁBTL 4.2. 10-21/6/1959. A belügyminiszter 6. számú parancsa, 1959. március 17.
- ¹⁰⁵ ÁBTL 2.8.1. BM (Központ) 9428.
- ¹⁰⁶ ÁBTL 1.11.8. IV. sorozat 1. d. 3. t. A Szovjetunióban járt operatív delegáció összesített jelentése, 1960. december 13.
- ¹⁰⁷ A tárgyalta korszakra vonatkozóan lásd az 1962. május 8. és 14. közötti tanácskozás dokumentációját: ÁBTL 1.11.8. IV. sorozat 1. d. 4. t. Jegyzőkönyv a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma és a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság operatív technikai szolgálatai vezetőinek értekezletéről, 1962. május 14.
- ¹⁰⁸ ÁBTL 4.2. 10-21/20/1962. A belügyminiszter 0020. számú parancsa, 1962. július 9.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

- 1.2. Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának iratai
- 1.4. Államvédelmi Hatóság iratai
- 1.5. Egyesített Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek iratai
- 1.6. BM Politikai Nyomozó Főosztály iratai
- 1.11.1. Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság iratai
- 1.11.8. III/V. Csoportfőnökség és jogelődeinek iratai
- 1.11.16. Országos Rejtjel Központ és alárendelt szerveinek iratai
- 2.1. A volt Zárt Irattár levéltári anyaga

XI/1. Az 1947. évi operatív csoportvezetői értekezletek jegyzőkönyvei

2.8.1. Állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

BM 0031	Abrusán János
BM 0179	Bakos Pál
BM 1274	Farkas Gyula
BM 1850	Hajas János
BM 2762	B. Kiss István
BM 3241	Kunos László
BM 3560	Markó Imre
BM 4037	Nádas Endre
BM 4128	Némethi Tibor
BM 4146	Novák Sándor
BM 4589	Racsek Károly
BM 4765	Rudas Ilona
BM 5192	Szabó Károly
BM 5285	Szamosfalvi (Singer) János
BM 5387	Szepesi Imre
BM 5698	Tiszai Zoltán
BM 7666	Gerei Lászlóné (Tímár Mihályné)
BM 7695	Rajos Sándor
BM 8257	Tóth Sándor
BM 8326	Varga (Warscher) Tamás
BM 9428	Huszár Jenő
BM 10032	Barta Gyuláné
BM 10585	Csereklei Sándor
BM 10657	Peták Pál
BM 11703	Vörös Lajos

BM 12257 Balogh Árpád

BM 13311 Manger Ferenc

BM 14410 Somlai János

3.1.9. Vizsgálati dossziék

V-150019/2. Farkas Mihály és társai

V-150342 Javaslatoak a BM és az ÁVH szervezeti felépítésére

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok

A-1363/4. *Az állam biztonsága ellen kifejtett ellenséges tevékenység és az ellene folytatott harc. IV. kötet. (Az államvédelmi szervek operatív eszközeinek és módszereinek alkalmazása az ellenséges tevékenység megelőzése, megakadályozása és leleplezése érdekében) [1981]*

A-3245/1. Turtegin Szergej: Az operatív-technikai szolgálat szerepe az ellenforradalom elleni harc időszakában. In *Történeti hűséggel, politikai felelősséggel. A Belügyminisztérium és szervei újjászervezése, a hatalom megszilárdításáért kifejtett tevékenysége. Az MSZMP Belügyminisztériumi Bizottsága elméleti tanácskozása (1982. június 16.) I. Állambiztonsági szekció. Szerkesztette: Czink János. BM Könyvkiadó, 1985. 32–36.*

4.2. Parancsgyűjtemény

D. Gy. Dokumentációs Gyűjtemény

Magyar Országos Levéltár (MOL)

XIX-B-1-au. Belügyminisztérium M Szervezési Csoportfőnökség Szervezési Osztály
Iratái

XIX-B-1-az. Belügyminiszteri Belső normák gyűjteménye

XIX-B-1-r. Belügyminisztérium Elnöki Főosztály iratai

276. f. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Szerveinek iratai

65. cs. Rákosi Mátyás titkári iratai

67. cs. Farkas Mihály titkári iratai

69. cs. Egri Gyula titkári iratai

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PIL)

274. f. Magyar Kommunista Párt iratai

Nyomtatásban megjelent források

Gyarmati–S. Varga (szerk.), 2006

A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956. Harmadik kötet. *Az 1956. január 18. és 1956. október 15. közötti ülések.* Összeállította: Kajári Erzsébet. Szerkesztette: Gyarmati György – S. Varga Katalin. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

Krahlucsán–Müller (szerk.), 2009

Dokumentumok a politikai rendőrség történetéből 1. A politikai rendészeti osztályok 1945–1946. Szerkesztette: Krahlucsán Zsolt – Müller Rolf. Budapest, ÁBTL – L'Harmattan Kiadó.

Hivatkozott irodalom

Baráth, 2008

Baráth Magdolna: A politikai rendőrség megszervezése 1956 után. *Történelmi Szemle*, 4. sz.

Bikki, 2010

Bikki István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között (rövid áttekintés). *Betekintő*, 1. sz. www.betekinto.hu/2010_1_bikki (utolsó letöltés: 2011. szeptember 26.)

Borvendég, 2011

Borvendég Zsuzsanna: „Ez nem spiclikedés, hanem felderítés”. A levéllenőrzés módszertana és szervezeti felépítése 1945–1962 között. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2011_2_borvendeg (utolsó letöltés: 2011. szeptember 13.)

Cserényi-Zsitnyányi, 2009

Cserényi-Zsitnyányi Ildikó: Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950–1953). *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2009_2_cserenyi_zsitnyanyi (utolsó letöltés: 2011. szeptember 21.)

Cserényi-Zsitnyányi, 2011

Cserényi-Zsitnyányi Ildikó: Az egységesített Belügyminisztérium szervezeti változásai, 1953–1956. (Kézirat.)

Farkas, 1990

Farkas Vladimír: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam.* Budapest, Interart Stúdió.

Müller, 2007

Müller Rolf: A megtorlás fényképei. In *ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956.* Szerkesztette: Okváth Imre. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

Pintér, 2000

Pintér Tamás: A megszüntetve megőrzött Államvédelmi Hatóság. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Szerkesztette: Gyarmati György. Budapest, Történelmi Hivatal.

Sümegei, 2003

Sümegei György: Az 1956-os fotók használatáról. *Fotóművészet*, 1–2. sz.